

geworden; de medische wereld was niet bij machte geweest, die verbreding tegen te gaan.

In die wereld had men het in de hongerwinter al in zoverre bij uitstek moeilijk dat, terwijl er een steeds sterker beroep op de medici werd gedaan, de mogelijkheden om dat beroep in te willigen voortdurend geringer werden. De huisartsen hadden het drukker dan ooit, mede doordat op grond van medische verklaringen extra-rantsoenen verworven konden worden. Bij de huisartsen in Rotterdam (en het zal elders in het westen wel niet anders zijn geweest) kwamen op het ochtendspreekuur soms wel honderd tot tweehonderd personen, van wie velen wensten te weten of zij aanspraak konden maken op die extra-rantsoenen. Deze waren tevoren aan niet zo weinigen toegekend, landelijk in '44 vermoedelijk aan ca. 5 % van de bevolking. In de loop van november constateerde evenwel de hoofdinspecteur van de volksgezondheid, dr. C. Banning, dat niet alleen de extra-rantsoenen verlaagd moesten worden maar dat vooral ook het aantal personen die ze ontvingen, moest worden beperkt; hij bepaalde toen dat extra-rantsoenen met ingang van 20 november slechts verstrekt mochten worden aan lijders aan suikerziekte¹, actieve longtuberculose of bloedende maagzweren — deze ingreep betekende dat slechts drie op de tien zieken hun extra-rantsoenen behielden. In december zag dr. Banning zich genoopt, de toewijzingen van suiker, boter, margarine en melk aan de ziekenhuizen en sanatoria belangrijk te verlagen — een slag voor deze instellingen, maar niet de eerste. In het oosten en noorden

¹ De suikerpatiënten konden slechts in leven blijven indien zij elke dag de dosis insuline kregen waarop zij waren ingesteld. Insuline werd evenwel in ons land voornamelijk gefabriceerd in de Organon-fabrieken te Oss en het gebied benoorden de grote rivieren had van eind september af geen verbinding meer met die plaats. Het leven van de benoorden de rivieren wonende ca. elfduizend suikerpatiënten zou toen al onmiddellijk gevaar hebben gelopen als niet het rijksbureau voor genees- en verbandmiddelen te Amsterdam in een kluis van de Amsterdamse Bank, buiten weten van de Duitse instantie welke het rijksbureau controleerde, een aanzienlijke hoeveelheid insuline had opgeslagen. Hiermee kwam men de eerste maanden van de hongerwinter door en het genoemde rijksbureau slaagde er voorts in, de insulineproductie in bezet gebied op te voeren tot een kwart van wat nodig was. In februari ontstond een noodsituatie. De insulinetoewijzingen moesten tot ongeveer een derde teruggebracht worden (aan enkele suikerzieken kostte dit het leven) maar zij konden vrij spoedig weer worden verhoogd doordat in maart door de zorgen van de Nederlandse regering vrij aanzienlijke hoeveelheden insuline van het Zweedse Rode Kruis binnenkwamen en doordat de illegaliteit andere hoeveelheden, ten dele afkomstig uit de Organon-fabrieken, ten dele uit Engeland, via de Biesbos naar het noorden smokkelde (die smokkel vond ook plaats met penicilline en met anti-difterie-serum).